



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning.

Nr. 12.

---

# N. F. S. Grundtvigs Liv og Gerning

af

Ludvig Schrøder.

Udgivet af Universitetsudvalget.

I Kommission hos Jacob Erslev.

1899.

Bogladepriis 20 Øre.

---

Af Skrifter om Grundtvig skal nævnes:

- Fr. Barfods Levnedstegning i J. Kr. Madsens Beretning om N. F. S. Grundtvigs Jordefærd og det kirkelige Vennemøde 11. og 12. Sept. 1872.
- H. Brun: Biskop N. F. S. Grundtvigs Levnetsløb, udførligt fortalt fra 1839, 1—2. 1882.
- J. H. Mønrad: Studier over Grundtvigs Digte. 1896.
- Fr. Nielsen: N. F. S. Grundtvigs religiøse Udvikling. Et Mindeskrift. 1889.
- Anna Sandström: Grundtvig, Nordens största folkuppföstrare och den danska folkhögskolan. (Tidskriftet Verdandi 1897.)
- L. Schröder: N. F. S. Grundtvigs Barndom og første Ungdom (1783—1806). 1883.
- Fr. Winkel-Horn: N. F. S. Grundtvigs Liv og Gerning. Et biografisk Forsøg. 1883.
- Herman Trier: N. F. S. Grundtvig. 1883. (Studenter-Samfundets Smaaskrifter.).

Af de mange Forfattere, der have givet Bidrag til Oplysning af Grundtvigs Liv og Gerning, skal endnu nævnes:

- Kr. Arentzen i hans store Værk om Baggesen og Oehlenschläger.
- C. J. Brandt i mange Artikler i Dansk Kirketidende.
- Ludvig Helweg, særlig da i den danske Kirkes Historie efter Reformationen.
- A. D. Jørgensen i Danmarks Riges Historie og i forskellige Tidsskriftafhandlinger.
- N. Lindberg i Smaabøger og Bladartikler, f. Ex. om G.s politiske Stade.
- Fr. Nygaard i Bøger og Afhandlinger om det gudelige Livsrøre i dette Aarhundrede, i et Skrift om det schouboeske Institut m. m.
- H. Rosendal, særligt om G.s Forhold til Dronning Caroline Amalie.
- Fr. Rønning, blandt andet om G.s Forhold til den angelsachsiske Literatur.

## I.

N. F. S. Grundtvig (født 8. Sept. 1783) hørte baade paa fædrene og mødrene Side til en udpræget Embedsmandsfamilie. Hans første Barndom forløb under Indtryk fra Præstegaardsidyllen. Tidlig modtog han dog ogsaa historiske Indtryk (Erobringen af Ocsakow, den franske Revolution, Kronprins Frederiks Indtog med sin Brud i Hovedstaden). Hans fædrene og mødrene Arv er udtrykt i de Verselinjer:

Kirkeklokke! mellem ædle Malme  
mageløs er for mit Hjerte du.

I sit niende Aar ombyttede han det smilende Syd-Sjælland med en jysk Hedeegn med skarpe Jorder, men ogsaa med gammeldags Vindskibelighed; her lærte han Bønderne at kende. Han fik som Dreng den „Universalitet i Hjemmet og i Modersmaalet“, som man maa ønske alle Børn i deres Opvæxt (Sammenligning med Oehlenschläger og Ingemann).

G. modtog i Jylland stærke Indtryk af Kingos Salmer og af Balles Kirkekamp. G. lærte godt Latin af Præsten Feld i Tyregod og af Konrektor Stougaard i Aarhus; men under Skolegangen der lærte han ogsaa at ryge Tobak og at spille Kort.

Han traadte ind i det nittende Aarhundrede som Rationalist, men tillige som en „Farisæer af den strængeste Sekt“. Han var en selvklog Spidsborger, men undselig og tilbageholden.

Anden April-Slaget 1801 varslede om mere, end det virkede, saa vel for ham som for hans Folk. Men i Studenterkorpset traf han sin „tidligere Ungdoms eneste Ven“, Bornholmeren Skougaard, der udvidede hans Synskreds i Bøgenes Verden.

Hos sin Morbroder, Prof. F. L. Bang, traf han sit Sødskendebarn Henrik Steffens. Han hørte hans

Forelæsninger; den ildfulde Tale fængslede ham; Navne som Shakespeare og Goethe bleve indbrændte i hans Bevidsthed; og det vakte hans Forundring, at Steffens talte med dyb Ærbødighed om Kristus som Tidernes Midte.

Foreløbig kunde han dog ikke vurdere, hvad disse Indtryk havde at betyde.

Han tog theologisk „Attestats“ sidst paa Aaret 1803.

I 1804 søgte han forgæves Informationer i Kjøbenhavn, prøvede at lære sig selv Islandsk i Udby og traf Elisabeth Blicher i Torkilstrup.

1805 kom han til Langeland. En haabløs Forelskelse virkede paa hans Hjertemuld som den skarpe Plov, der furer Jorden; dette Billede brugte han selv i et Digt fra den Tid. Nu kunde Sædekornene spire, der var faldne paa Ageren. Schiller og Fichte blev hans „Heroer“, Goethe og Schelling hans „Gaader“. Han læste Shakespeare og han læste Oehlenschlägers „poetiske Skrifter“. Han fordybede sig mere og mere i Nordens Myther og Helsesagn. Jens Møllers uheldige Digt om „Kærlighedsgudernes Straf“ bragte ham til at skrive i „Minerva“ om Freys Forelskelse i Gerda. R. Nyerup opmuntrede ham til at gaa videre ad den Vej, og han gjorde det. En Afhandling om Videnskabelighed vakte A. S. Ørstedes Opmærksomhed. Hvad han skrev om Religion og Liturgi i Anledning af Biskop P. O. Boisens Forslag, blev fremhævet med Pris af P. E. Müller. Han kunde da forlade Langeland med Forventning om, at han nu ikke forgæves skulde søge lønnet Virksomhed i Kjøbenhavn.

## II. .

Grundtvig har kaldt Aarene 1808—10 sin „Ungdoms stolteste Dage“. Da fandt han Venner i Povel Dons og Chr. Molbech og — som Alumnus paa Valkendorfs Kollegium — i Fr. Chr. Sibbern og Sv. B. Hersleb, og han havde „Adgang til Selskaber, som de faldt i Ørstedernes, i gamle Treschows og Sverdrups

Kredse“. Ved sin „Nordens Mythologi“ fra 1808 og ved „de vidunderlige Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord“) fra 1809 styrkede han de Forventninger, man havde fattet om hans Fremtid. Han udkastede store Planer om at bearbejde alle nordiske Heltesagn som en sammenhængende Række „Optrin af Nordens Helteliv“, hvori Mythologien skulde danne det første og Bearbejdelsen af Jomsvikingesaga det sidste Led, — og om et Tidsskrift, hvori Sibbern skulde være hans Medarbejder. Han tilegnede Pram sin Mythologi og Oehlenschläger Optrinene. Men i Digtet til den sidste slog han paa, at den nordiske Tone i hans Sang ikke var ganske ægte. Da han anmeldte Baggenses poetiske Skrifter, brugte han ogsaa en frimodigere Tone, end der har faldet i den ældre Digtets Smag. Poeter som Sander og Kruse eller Gundelach og Fürst behandlede han med stor Overlegenhed i Artikler i „Kjøbenhavns Skilderi“. Som Ordfører for „den ny Skole“ vakte han deres Uvilje, som nærede den fra det attende Aarhundrede nedarvede Tankegang.

Han var bleven Lærer i Historie i det schouboeske Institut, og overfor sine mere udviklede Lærlinger søgte han her at udvikle, hvad der havde slaaet ham i Henrik Steffens' Tale om Tidernes Sammenhæng og Tidens Fylde. Og da han i Vaaren 1810 holdt sin Dimisprædiken for at blive sin Faders Kapellan, om han ellers kunde overvinde sig selv til at bryde op fra Hovedstaden, var det en historisk Betragtning af Tidernes Gang, han fremsatte, idet han dog ogsaa kom ind paa de Indtryk, han selv havde faaet af Forskellen mellem Kirkelivet i hans Barndom og senere. Hans Censor, P. E. Müller, fandt denne Prædiken udmærket, om han end ikke har ment, den passede ved en almindelig Søndagsgudstjeneste. Da G. udgav den med Titelen: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ fremkaldte den en Anklage fra nogle ansete kjøbenhavnske Præster med

\*) H. Martensen: Af mit Levnet. I, S. 30.

H. G. Clausen i Spidsen. De vidtløftige Forhandlinger i den Anledning førte til, at G. i Januar 1811 som Alumnus paa Valkendorfs Kollegium af Universitetets Rektor fik en Irettesættelse for Prædikenens Udgivelse.

Forinden havde han oplevet et stærkt religiøst Gennembrud, der rystede hans ved Overanstrengelse svækkede Helbred i den Grad, at han i nogle Dage var sindssyg og først lidt efter lidt i Udby Præstegaard vandt Ligevægten tilbage. Nu var det hans inderlige Ønske at blive Præst, og ved Ordinationen 29. Maj 1811 fik han en indre Vished om, at Gud ikke havde slaaet Haanden af ham, men vilde bruge ham i sin Tjeneste.

Den nidkære Præstegerning, han nu øvede, strakte sig udenfor Faderens Sogn. Til denne Gerning hørte hans Gæstepredikener i Kjøbenhavn, hans Foredrag paa Roskilde Landemode (Roskilderim m. m.) og i Lolland-Falsters Landemode, saa vel som hans Forsøg paa ved Breve at paavirke J. P. Mynster og A. Oehlenschläger (mulig ogsaa F. L. Stolberg). Men ved disse Breve og ved Verdenskrøniken af 1812 stødte han mange af den Kreds fra sig, som Henrik Steffens havde paavirket. Med Chr. Molbech og H. Chr. Ørsted kom det til afgørende Brud, og Sammenstødet med Biskop Münster paa Roskilde Landemode i 1814 førte til, at de kjøbenhavnske Prædikestole, hvor han ofte havde talt, siden han 1812 efter Faderens Død var flyttet til Hovedstaden, bleve lukkede for ham. Povel Dons var tilbage af hans Venner fra de tidligere Aar, Hersleb vel ogsaa; men han var (ligesom Treschow og Sverdrup) flyttet til Kristiania som Lærer ved det ny Universitet. G.s Forlovelse med Elisabeth Blicher i 1811 banede Vej for Venskabet imellem ham og B. S. Ingemann.

### III.

Grundtvigs første Vintersæde i Studerekamret kan man kalde de syv Aar 1815—21. Den Fædrelandskærlighed hos ham, der før havde givet sig

Vidnesbyrd i „Maskeradeballet“, i Indskriften paa Oddens Kirkegaard, i Villemoes-Visen og andre Sange fra „den lille Heltetid“ under den engelske Krig, havde hidtil omfattet „Tvillingriget“. Men den indvortes Skilsmisse fra Norge, der truede med at skulle følge den udvortes Skilsmisse i 1814, bragte Kærligheden til det danske Fædreland til at vaagne hos ham med en Styrke, han aldrig før havde kendt. Nu kunde han ikke opfylde det Løfte, han havde gjort om at oversætte Snorre, uden tillige at besørge en ny Oversættelse af Saxe, og inden han saa sig ret til, tog Geheimeraad Bülow ham paa Ordet og overdrog ham ogsaa at oversætte Bjowulfs-Drape. Men naar Sysselsættelsen med de gamle Krøniker og det gamle Heltedigt optog saa mange grødefulde Aar af hans Liv, da kom der mere ud af det end de tre gode Folkebøger.

Den Kløft, der var uddybet imellem G. og den „dannede“ Læseverden, enten denne saa hørte til den gamle eller til den ny Skole, har bidraget meget til, at han nu vendte sig til sine Landsmænd i det hele, bejlende til deres Bifald ved at skrive saa jævnt og fatteligt som muligt. Han blev Nordens „første Maalstræber“, har Schwanenflügel skrevet om ham. Den danske Rimkrønike, de gamle Kæmpeviser, Peter Syvs og Peter Laales Ordsprogssamlinger vare fortræffelige Hjælpemidler for ham; men han søgte ogsaa at bruge, hvad han havde lært af sin gamle Barnepige, „Magdalene“ i Udby, og af de jyske Bønder. Hans „Borgerstuesprog“ stødte mange „dannede“ Læsere som søgt, unaturligt og affekteret, og det er let forklarligt. Et Sprogbytte af denne Slags lykkes ikke strax, lykkes maaske aldrig for den, der ikke som den store Digter staar i et særegent inderligt Forhold til Modersmaalet. G.s Omdannelse af Hadding-Sagnet i „Nyaarsmorgen“ vidner om, hvor fortvivlet Opgaven syntes ham, da den vel var løst. Baggesen var maaske den af de bekendte danske Forfattere, der bedst kunde skønne paa hans



ny Sprogform. J. L. Heiberg, med hvem han kom i Strid for Ingemanns Skyld, og Poul Møller, der som „Tylvtens“ Pennefører maatte angribe den Mand, der havde begejstret ham i Helligtrekongersdagene 1814, men som 1818 ydede Baggesen en Haandsrækning mod Oehlen-schlägers ivrige Beundrere, tog begge haardt fat paa G.s Dansk, Poul Møller især, der forfulgte al „Affektation“ med den største Iver. Det blev af videre Følger, at Heiberg, der ved sine Vaudeviller, og at Poul Møller, der ved „en dansk Students Æventyr“, skulde blive de toneangivende, hin Kjøbenhavnernes og denne Studen-ternes Yndling, stillede sig saa skarpt overfor G. Det bragte ham til, bestemtere end nogen Tid, at se med Mistillid paa Frugterne af Latinskoledannelsen og at trøste sig ved, at Folkekraften var til Stede hos hans jævne Landsmænd.

For deres Skyld søgte han ikke blot at fordanske de gamle Bøger, men ogsaa at „fordanske sig selv“. Hans Verdenskrønike fra 1817, hvor han dvæler ved den tyske Literatur i det hele, og hans Tidsskrift „Dannevirke“ fra de følgende Aar, hvor han blandt andet søger at udvikle en dansk historisk Tankegang i Mod-sætning til den naturfilosofiske, er hans Opgørelse med den tyske Skolegang, han havde gennemgaaet under Opholdet paa Langeland.

G.s „Maalstræb“ har faaet stor Betydning for det nyere danske Tale- og Skriftsprog, ikke mindst formidlet ved hans Sange og Salmer.

G.s Mistvivl om, at han ved Krønikerne kunde naa, hvad han vilde (smlg. hans Forsøg paa at trøste sig ved at „skrive for de Døde“, hans Forventning om Skue-pladsen og hans Digt til Ingemann ved dennes Hjem-komst), banede Vejen for hans stærke Frenehæven af Forskellen mellem Ordet som det levende og Skriften som dets Billede.

## IV.

Frederik 6., der 1818 havde givet Grundtvig en aarlig Understøttelse til Løn for hans Syssel med Danmarks-historien og derved sat ham i Stand til at gifte sig, udnævnte ham i Januar 1821 til Sognepræst i Præstø og Aaret efter til residerende Kapellan ved Vor Frelzers Kirke paa Kristianshavn. Med godt Mod tog G. Virksomheden op som Hovedstadspræst, men trættedes snart ved den Ligegyldighed for alt aandeligt, der syntes ham at ligge i Tiden, og det blev ikke bedre, da han mente at finde denne Modstander i sin egen Barm. 1824 fattede han nyt Haab, og da skrev han det mærkelige Digt „Nyaarsmorgen“, hvori han saa tilbage paa sin Livsførelse og fremad paa den Opgave, der nu kaldte, og som han i Fortalen betegnede som den i „en lille Kreds af venlige Medarbejdere“ at virke for „Oplivelsen af Nordens Helteaand til kristelige Bedrifter paa en med Tidens Tarv og Vilkaar passende Bane“. Digtets Begyndelse og Slutning bar Præg af en ikke mindre frede-  
delig Stemning.

Naar desuagtet de følgende Aar af G.s Liv blev nogle af dem, der mest have været optagne af Kamp, da hænger det sammen med det Forhold, han var kommen i til den store jævne Del af sine Landsmænd. Forfølgelserne imod Lægmands gudelige Forsamlinger i Kjerteminde-Egnen kaldte ham frem til Forsvar for dem. Bekymringen for Lægfolks vanskelige Stilling overfor Sognepræster, der afløste hinanden og tit fortolkede Skriften i bestemt Modsætning til hinanden, bragte ham til at søge efter det oprindelige og uforanderlige Udtryk for den kristne Tro, og da han i Pagten, som lyder ved hver Daab, mente at have fundet Grundvidnesbyrdet om den sande historiske Kristendom, var det ham om at gøre at vise, hvordan Midlet deri var givet til at prøve Aanderne. Derfor skrev han 1825 „Kirkens Gennemæle“, som indviklede ham i en Injurieproces, og denne var en af Hovedaarsagerne til, at han

i Tusindaaret for Kristendommens Indførelse i Danmark, 1826, nedlagde sit Embede. (Andre Grunde dertil var: Vanskeligheder ved hans Virksomhed som Tilsynsmand ved Religions-Undervisningen i en Skole og Forbudet imod ved Festen at bruge „Den signede Dag“ m. fl. Salmer. Provstinde Blichers Død lettede ham at tage sin Beslutning.) Da Processen endte med, at han blev idømt en Mulkt, kom han ogsaa under Censur („det eberlinske Motto“). En Afhandling af ham blev undertrykt, og han skrev sit „literære Testamente“. Han fortsatte dog theologisk Maanedsskrift til 1828 og Udgivelsen af „Søndagsbogen“. Men han fik at lære, at:

Dagligdags Sorg er den værste.

Han havde ventelig udvandret til Norge, om der var kommen et bestemt Kald til ham. Den ham endnu temmelig ubekendte Sognepræst G. Busck hjalp ham over de trykkende Næringssorger.

1829 og de følgende to Aar gjorde han med Frederik 6.s Understøttelse Sommerrejser til England for at undersøge angelsachsiske Haandskrifter. Disse Rejser fik stor Betydning for ham.

Den engelske Driftighed gjorde et stærkt Indtryk paa ham, og han maatte med Tanken om Danmark sige:

Naar skal Daaden paa vor Jord  
atter gøre Drapen stor?

Han saa mere end nogen Tid Sammenhængen mellem Daaden og den personlige Frihed. (Smlgn. Mytherne om Tor og om Loke, som G. nu tolkede dem, og C. J. Brandts Forklaring af G.s Tankegang som den, der samler sig om Aand, Ord og Frihed.)

Den engelske Statsforfatning tiltalte ikke G., og det slog ham, hvilke Farer for det sociale Liv der følger med, at et Land bliver opfyldt med Fabrikker.

Hvad han havde lært i England, kom stærkt frem i hans Hovedværker fra det andet Vintersæde i Studerekamret: den store Mythologi fra 1832 og Haandbog i Verdenshistorie, 1—3, og i hans kirkelige Program („Den danske Statskirke, upartisk betragtet“).

## V.

Da Julirevolutionen i Paris havde fremkaldt Uve Lornsens politiske Optræden, havde G. advaret imod

Rigsdage og gjort gældende, at en velordnet Skrivefrihed kunde gøre samme Nytte som en Folkerepræsentation, uden at medføre den Fare, der nødvendig fulgte med en saadan. Men 1836 vedgik han aabent, at han i dette Stykke havde set fejl. De første Møder af Stænderforsamlingerne havde lært ham, at det ogsaa i det politiske Liv galdt om, at Ordet kom til at lyde. Men hvad der havde staaet for ham som ønskeligt for Ordningen af Skrivefriheden, det forekom ham endnu nødvendiggere, om der skulde komme noget godt ud af den raadgivende Folkestemme: Der maatte oprettes et borgerligt Akademi eller en fædrelandsk Højskole, hvor alle de Kundskaber kunde meddeles, som man maatte ønske et Medlem af Folkeraadet, samtidig med at den Kærlighed blev næret til alt det danske, som bitterlig vilde savnes, naar den ej fandtes hos de Stænderdeputerede.

Som saa meget andet, der kom frem med Styrke paa en vis Tid af G.s Liv, var forberedt længe i Forvejen, saaledes kan ogsaa Spirerne til hans „frugtbare Folkehøjskoletanke“ spores i hans tidligere Skrifter. Men fra 1836 blev det Omkvædet paa næsten alt, hvad han førte frem i Tale og Skrift, at der snarest muligt maatte oprettes en Skole for den voxne Ungdom til folkelig og borgerlig Oplysning. Navnlig foreslog han Oprettelsen af „en kongelig dansk Folkehøjskole i Sor“, hvortil der kunde knyttes Fagskoler for Embedsmænd. Den strænge Videnskabelighed burde efter hans Skøn have sit Brændpunkt i et fælles nordisk Universitet, som han tænkte sig henlagt til Gøteborg.

Et lille Skrift af G.: „Til Normænd om en norsk Højskole“, der var udkommen i Kristiania 1837, satte det kjøbenhavnske Politi i Forlegenhed med det Spørgsmaal, om et i Udlandet trykt Skrift af en dansk Forfatter, som var under Censur, maatte sælges i Danmark. Forhandlingen derom har bidraget til, at G. indgav en Ansøgning om at fritages for Censuren. Statsraadet føjede sig efter hans Ønske, og han fik Juleaften 1837 Meddelelse derom i et Brev fra Prins Christian. Natten efter kunde han ikke sove for Glæde, men digtede da:

Moders Navn er en himmelsk Lyd.

Da han i Januar 1838 gik til Prinsen for at takke ham, blev der indledt en Forbindelse mellem G. og den tilkommende Konge, som fik desto større Betydning, da

den høje Fyrstes Gemalinde, Caroline Amalie, ved at høre Læreren ved hendes Asyl, Peter Rørdam, tale om G., havde faaet Haab om „en mere energisk Tid“ for det elskede Fædreland. Caroline Amalie blev fra 1838 jævnlig G.s Tilhørerinde, naar han prædikede, og hørte ham gjerne holde historiske Foredrag i sine egne Værelser.

Saa længe G. var under Censur, fandt han det urigtigt at holde Forelæsninger til Oplysning af Tidens Spørgsmaal. Men 1838 holdt han den Række Foredrag over de sidste 50 Aars Historie, hvortil Opskrifterne 1877 tryktes under Titelen „Mandsminde“. Ved Afslutningen paa dem blev han hædret med Sange af Mænd som P. L. Møller og H. V. Kaalund. Det var nu ikke blot en lille trofast Vennekreds, der stod om ham; men dygtige Mænd udenfor den begyndte at se paa ham som en af Landets ypperste Sønner. Derfor maatte han ogsaa med ved Festen for Thorvaldsen i 1838.

Fra 1832 havde han med kongelig Tilladelse virket som Aftensangsprædikant for en fri Tilhørerkreds, der samledes om ham i den saakaldte Frederiks tyske Kirke paa Kristianshavn. 1838 søgte han om Tilladelse til ogsaa at holde Altergang og en Gang om Aaret at konfirmere. Men Biskop J. P. Mynster satte sig imod det. (Smlgn. „Hvad kvidre I om, I Fugle smaa“). 1839 blev Vartov Hospitals Præstekald ledigt. Da Embedet dér ikke kunde volde Bryderier med Spørgsmaal om Fraskiltes Vielse og lignende, og da der i Kirken var god Lejlighed til at samle en fri Menighedskreds, søgte G. Kaldet. Han fik det og virkede nu der til Søndagen før sin Død, 2. September 1872.

## VI.

Martensen har fortalt, at da han i 1836 førte den tyske Theolog Marheineke til G., og Marheineke fremhævede Modsætningen mellem Tænken og Væren, sagde G.: „For mig er Hovedmodsætningen mellem Liv og Død“. G. selv har 1851 mindet om denne Samtale og om hin Sætning tilføjet: „Jeg har den Tro, at jo mer det danske Folk smager paa det Ord, des enigere vil det blive med mig, des mere gavnligt vil det udrette, og des lykkeligere vil det finde sig.“

Det gjaldt for G. om at faa i Stand „en Skole for Livet“, — en Skole, hvori det levende Ord skulde raade,

og derved tænkte han paa et saadant, hvorved der kom en Vexelvirkning i Stand mellem Læreren og Lærlingene. (Smlgn. hans egen Erfaring fra 4. Juli 1844 paa Skamlingsbanke.) Naar han udgav „Krønnikerim til levende Skolebrug“ eller „Mundsmag af Danmarks Krønnike til levende Skolebrug“, da vilde han ved disse Titler advare imod, at Bøgerne skulde blive til en Plage for Børnene. Med sine Samlinger af Kæmpeviser og Ordsprog havde han det Maal ved Skolens Hjælp at faa de gamle Sange til atter at leve paa Folkemunde og at faa Ordsprogene paa ny i Brug:

Daglig nu de gamle Ord  
 over Skolebænk og Bord  
 op fra Bog og Skammekrog  
 krybe ind i Folkemunden,  
 flyve ud som Nordlyssprog  
 og gør atter lyst i Lunden.

„Trods al min Bøglighed,“ skrev han 1838, „er det mig dog langt kærere at høre en Vise af mine, som „Dejlig er den Himmel blaa“ eller „Kommer hid, I Piger smaa“, slaa med Vingerne paa vor Moders og hendes Døttres yndige Læber, end om alle Mandfolkehænder bladede nok saa slittig i mine tykkeste Bøger.“ Hans Maalestok for ægte Poesi udtrykte han kort og fyndigt i det Vers:

Det kaldes skal vor bedste Sang  
 til evig Ros og Minde,  
 som løber rundt i Danevang,  
 naar Piger Negen binde.

„Det danske Samfund“, der blev oprettet af Tilhørere ved Grundtvigs historiske Foredrag, som ønskede oftere at høre ham tale om Samtidens Spørgsmaal, blev et Moderskød for „den levende Folkesang“, som siden har lydt Danmark over. Det fandt Efterligning forskellige Steder i Danmark, og det kan vel siges at være Stammoder til alle de Foredragsmøder, indledede og sluttede med enstemmig Sang, der har havt saa stor Betydning for vort Folk.

Vartov-Menighed blev paa lignende Maade Moderskød for „den levende Salmesang“. Det tegnede en Tid til, at Kjøbenhavns Præstekonvent ved Samvirken mellem Grundtvig og Martensen skulde have udarbejdet en ny Salmebog. Men da Udsigterne dertil svandt ved

Autorisationen af Mynsters Tillæg til den evangelisk-kristelige Salmebog, blev der Juledag 1845 i Vartov Kirke sungen et Par særlig optrykte Festsalmer, hvoriblandt: „Et Barn er født i Bethlehem“. Og da dette ikke blev paatalt, hvad vel tildels skyldes Dronning Caroline Amalie, fortsatte Grundtvig med Udgivelsen af smaa Hefter Festsalmer; efterhaanden kom de til at danne en hel Salmebog. Komponister som Rung og Lindemann, den gl. og den unge Hartmann, Barnekow og Vinding, satte let syngelige Toner til mange af disse Salmer, og de gik snart ud over hele Danmark som yndede Kirkesange. Dertil hjalp ogsaa Roskilde Konvents Salmebog fra Halvtredserne og Tillæget til denne, saa vel som P. A. Fengers og P. Rørdams Salmebøger.

Da i Kristian 8.s Tid Kravet blev rejst om en Rigsdag med Skattebevillingsret, mødte det bestemt Modstand fra Grundtvig, der ikke blot havde forliget sig med de raadgivende Stænderforsamlinger, men fandt, at det var det danske Folks ældgamle Forfatning, der var fornyet:

Kongehaand og Folkestemme,  
 begge stærke, begge fri.  
 de har havt i Danmark hjemme  
 mange Hundred Aar før vi.

Men den politiske Modsætning imellem ham og Orla Lehmann, de liberales højt priste Fører, hindrede ikke, at de kunde gaa sammen, da Peter Hjort Lorenzens danske Tale i den slesvigske Stænderforsamling 1842 havde vakt Opmærksomhed for det sønderjyske Spørgsmaal, og da det skandinaviske Selskab var stiftet 1843 for at styrke den ved Studentertoget til Upsala oplivede Følelse af Fællesskabet imellem Nordens Folk Grundtvig gik sammen med danske Mænd af alle Retninger for at oprette en folkelig Højskole til Støtte for det danske Modersmaal i Nordslesvig, og da en Gaard i Rødding var indkøbt dertil, rejste han 1844 med det skandinaviske Selskab under Orla Lehmanns Førerskab til Skamlingsbanke, for at ønske de danske Sønderjyder til Lykke med den unge Skole.

Grundtvig kunde ikke være med i Folketoget til Frederik 7. i Marts 1848 for at bede ham om en fri Forfatning. Men da Grundlovsudkastet kom til at omfatte den almindelige Valgret og derved til at udtrykke Tillid til det menige Folk („Sejerherren ved Isted og

ved Stolk“), forligte han sig med den ny Tid og tog selv Del baade i den grundlovgivende Rigsforsamling og i nogle af de følgende Rigsdage, ligesom han i sit Ugeblad „Danskeren“ skrev mange Indlæg i Dagens Spørgsmaal. Hans sidste Deltagelse i det politiske Liv knytter sig til Grundlovskampen i 1866, da han søgte at afværge Bruddet med, hvad der havde forliget ham med den Udvikling af Forholdene, som begyndte i 1848.

Særlig har Grundtvig paaskønnet de Paragraffer i Grundloven af 5. Juni 1849, som værnede om den personlige Frihed, fremfor alt Trosfriheden. Først i 1855 blev Sognebaandet løst, og Præstefriheden, som han kæmpede for, oplevede han ikke at se virkeliggjort. Derimod havde han paa sine gamle Dage den Glæde at se Sognebaandsløsningsloven udvidet ved Valgmenighedsloven.

Grundtvigs Hjem samlede i hans første Hustrus Tid især hans Børns Venner og deriblandt flere betydelige danske Kunstnere. Under hans andet Ægteskab med Enkefru Toft, fd. de Carlsen, til Rønnebæksholm, modtog han en Tid „Clara Rafael“ i sit Hjem og viste Deltagelse for Kvindesagen, som hun kæmpede for. Hans tredje Hustru, Enkefru Reedt, fd. Komtesse Krag Juel Vind Frijs, satte det til en Livsopgave for sig at hjælpe saa mange, som kunde have Udbytte af at tale med ham, til at faa Lejlighed dertil. Ved hans paa mange Maader (ogsaa ved Meddelelsen af Biskops-Rang) fejrede 50 Aars Præstejubilæum, 29. Maj 1861, var der saare mange Mennesker samlede i Haven ved Villaen paa Gl. Kongevej. Fra 1863 var der altid fuldt op af Gæster paa den ærværdige Oldings Fødselsdag (8. September), hvortil der knyttedes kirkelige Vennemøder hvert Aar undtagen i Krigsaaret 1864 og i 1867, da G. havde et Anfald af den samme Sygdom, som han havde lidt af i December 1810, og som havde gentaget sig i Vaaren 1844. Der var ogsaa udgaaet Indbydelse til et Vennemøde i 1872; Deltagerne i det kom til at danne hans Ligfølge til Aasen ved Gl. Køgegaard.

### **Kilder til „Grundtvigs Liv og Gerning“.**

Da al Grundtvigs Skrift, som han engang har bemærket, bestandig har været et vel maadelig rettet, men derfor just des troere Aftryk af hans Liv, — saa maa hans samtlige Skrifter, Bøger, Tidsskriftafhandlinger og



Avisartikler, ogsaa hans større og mindre, folkelige og kristelige Sange regnes med til de Kilder, hvorfra Efterretningerne maa øses om hans Livsførelse; men meget af, hvad han har skrevet, henligger endnu utrykt. Særlig maa fremhæves:

Saga, Nytaarsgave for 1812.

Helligtrekongerlyset eller Tre Dages Hændelser paa Dannemarks Højskole. 1814.

Kvædlinger eller Smaakvad, 1815 (med Tillæg til de deri optagne Digte).

Nyaarsmorgen, et Rim. 1824.

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs litteraire Testamente. 1827.

Mands Minde 1788—1838, Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie, holdte 1838. 1877.

Aabent Vennebrev til en engelsk Præst. 1839. Den christelige Børnelærdom. 1868.

Smaaskrifter om den historiske Højskole. 1872.

Kirke-Spejl eller Udsigt over den kristne Menigheds Levnedsløb, Foredrag, holdte 1861—63. Anden Udgave 1876. 15—18de Foredrag.

**Breve fra Grundtvig** findes i følgende Bøger:

Til Rasmus Nyerup i S. Birket Smiths: Til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede. 1884.

Til Povel Dons i Kristian Køsters efterladte, af L. Schrøder udgivne: Til Minde om Povel Dons, 1875.

Til Christian Molbech i Chr. K. F. Molbechs efterladte, af L. Schrøder udgivne: Christian Molbech og Nikolai Frederik Severin Grundtvig. En Brevvexling. 1888.

Til J. P. Mynster 1812 i C. L. N. Mynsters: Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid. 1875.

Til B. S. Ingemann i Svend Grundtvigs: Grundtvig og Ingemann, Brevvexling 1821—59. 1882.

Til P. A. Fenger i Frederik Barfods: Peter Andreas Fenger, en Levnedstegning. 1878.

Til Gunni Busck i Henr. Bechs: Gunni Busck, et Levnedsløb i en Præstegaard. 1878.

Til Dronning Caroline Amalie: Breve fra England 1843 ved F. L. Grundtvig i Tidsskriftet Danskeren, V. 1891.

Til Peter Rørdam især fra 1841—56 i H. F. Rørdams: Peter Rørdam, første og anden Del. 1891—92.